

Nefsin halleri

Kıbrıs'tan Eyüp Aktaş: “Nefis nedir? Nefsin ne gibi halleri vardır? Hangi kademededir zararlıdır veya faydalıdır?”

Nefis; hayra da, şerre de kâbiliyetli olduğu nazara alındığında, insanın maddî-mânevî varlığını oluşturan bir maya niteliğinde olduğu söylenebilir. Kur'ân'da nefis, bazan günahlarla bir hal olmuş, bazan îmanla yoğrulmuş, bazan da kendisini yargılayan insanın “kendi öz varlığı” olarak kullanılır. Meselâ, Cenâb-ı Hak mü'minlerin sıfatlarını zikrederken, “Onlar ki, küçük günahlar dışında büyük günahlardan ve fuhşiyâttan sakınırlar. Şüphesiz Rabb'in geniş mağfiret Sahibidir. Rabb'in sizi topraktan yarattığı sırada ve sizler annelerinizin karınlarında ceninler iken sizin hallerinizi en iyi bilendir. Öyleyse nefislerinizi temize çıkarmayın! Sakınanı en iyi O bilir”(1) buyurur.

Bedüzzaman Hazretleri dört hatvede nefsin dört aşağılık hâline dikkat çeker ve bu hallere karşı kurtuluş tarîklerini ve saadet yollarını gösterir:

Birinci Hatve (Acz Tarîkı): Yukarıdaki âyette geçen, “Nefislerinizi temize çıkarmayın” nehyi, bizi nefsin en ilkel haline karşı uyarmaktadır. Şöyle ki: İnsan cibilliyeti ve fitratı hasebiyle nefisini sever. Hattâ evvelâ yalnız nefisini sever; başka her şeyi nefisine fedâ eder. Mâbuda lâıyk bir tarzda nefisini metheder. Mâbuda yaraşan bir tenzîh ile nefisini ayıplardan tenzih eder ve berî görür. Elden geldiği kadar kusurları kendine lâıyk görmez ve kabul etmez. Nefisine tapar bir tarzda kendini şiddetle müdafaa eder. Hattâ fitratında derc edilen ve yalnız Mâbud'unun hamd ve tesbihi için kendisine verilen duyguları ve istidâtları kendi nefisine sarf ederek, “Nefsinin arzûsunu kendine İlâh edinip her emrine uyan kimseyi gördün mü?”(2) sırrına mazhar olur.

Netîcede, gerçekte “acz” içinde yuvarlanan nefis, kendisini üstün görür, kendisiyle gururlanır, kendisini beğenir. Oysa kulluk makâmı, Allah'ın azameti ve büyüklüğü karşısında, kendi acziyetini idrâk etmeyi gerektirmektedir. İşte bu mertebede nefsin tezkiyesi, nefsi tezkiye etmemektir, yani nefsi günahlardan berî görmemektir. Yani nefsi temize çıkarmamaktır. Nefsin günahlardan arınması ve temizlenmesi için bu şarttır. “Acz” içinde olduğunu idrâk eden nefis, gururlanmaz, kendisini büyük

görmez; “ubûdiyet” tarîkına girer. Ubûdiyet tarîkı ise onu, mahbûbiyete, yani Allah’ın sevgili bir kulu makâmına yükseltir. Bu tarîk, aşktan daha sâlimdir.

İkinci Hatve (Fakr Tarîkı): Burada nefis kendini unutmuştur. Nefsin kendinden haberi yoktur; ölümü düşünse, başkasına vermekte; fenâyı, zevâli ve yokluğu görse, kendi üzerine almamaktadır. Külfet, hizmet ve ibâdet makâmında, yani Allah’ın emirlerine muhatap olma makâmında da, nefis kendini unutmuştur. Nefis, kendini Allah’ın emirlerine muhatap saymamaktadır.

Fakat ücret almaya ve lezzetlerden istifâde etmeye gelince öne atılmakta ve şiddetle istemektedir. Yani lezzetlerde nefis kendini unutmamaktadır. İşte, nefis-i emmâre budur. Nefsin bu vahim hâline, “Allah’ı unutup da, Allah’ın da nefislerini kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir”(3) âyeti işâret etmektedir.

Nefsi bu makâmda tezkiye, tathîr ve terbiye etmek, yani arındırmak, bu hâlin aksini telkin etmekle mümkündür. Yani nefsin unutkanlığı ile örtülecek bir biçimde, lezzetlerde, tatlarda, ihtirâslarda, menfaatlerde ve ücretlerde nefsi unutmak. İbâdet, hizmet, faaliyet ve ölüm gibi nefsin sevmediği hallerde ise nefsi unutmamak. Yani hizmetlerden geri durmamak, öne atılmak. Her an ölümü beklemek ve hazırlanmak. (4)

Böylece nefis kendisinin “fakr” içinde olduğunu unutmaz. Bu idrâk onu Allah’ın Rahmân ismine ulaştırır. Yani nefis kendi fakirliğini bilmesine rağmen, bu fakirliğe aldırılmaz ve daha dehşetli bir fakirlik olan ölümün her an kapıda olduğunu hissederek, hizmetlere atılır ve ibâdetlerde ön safta yer alırsa; Rahmân ismi o nefsi kucaklar, ihâta eder, şefkat eder, nîmetlerini bollastırır, bereketini arttırır, hadsiz sevaplar verir; ölümden sonra da o nefsi fakir ve yoksul bırakmaz. O nefse rahmet eder.